

AKTUÁLNE PROBLÉMY V OCHRANE LESA 2023



ANDREJ KUNCA

K najvýznamnejším problémom ochrany lesa v roku 2023 patrilo prepuknutie novej vlny premoženia podkôrneho hmyzu na smreku v oblasti Horehronia a hynutie smrekovcov. Kedže hynutiu smrekovcov už bol venovaný priestor, v tomto článku bude pozornosť venovaná začiatku novej vlny odumierania smreka, tentoraz na Horehroní. Aby bolo možné opísať situáciu aj v číslach, je potrebné pripomenúť aj rok 2022.

Celková ťažba v roku 2022 bola 7,84 mil. m³, čo je len o 20 tis. m³ viac ako v roku 2021. Celková ťažba ihličnatých drevín bola 3,85 mil. m³ (o 178 tis. m³ menej ako v roku 2021) a listnatých drevín 3,99 mil. m³ (o 198 tis. viac ako v roku 2021).

V roku 2022 bolo náhodnou vykonanou ťažbou vyťažených

2,75 mil. m³ drevnej hmoty (o 0,16 mil. m³ menej ako v roku 2021). Po kulminácii náhodnej vykonanej ťažby (ďalej NVŤ) v 2018 (5,72 mil. m³) bol rok 2022 už štvrtým rokom s postupným poklesom tejto NVŤ. Podiel NVŤ na celkovej ťažbe v 2022 bol 35,1%. Podobne nízky podiel NVŤ na celkovej ťažbe bol v roku 2002 a to na úrovni 33,7%. NVŤ ihličnanov klesla oproti predchádzajúcemu roku o 34 tis. m³, u listnáčov klesla o 127 tis. m³.

Najvýznamnejšou príčinou týchto náhodných vykonaných ťažieb boli biotické činitele (1,97 mil. m³), abiotické činitele poškodili 0,72 mil. m³ a antropogénne 51 tis. m³. Ihličnaté dreviny boli poškodené v rozsahu 2,44 mil. m³ (88,5%), z toho

smrek 2,26 mil. m³, listnaté dreviny 0,31 mil. m³ (11,5%), z toho buk 0,14 mil. m³.

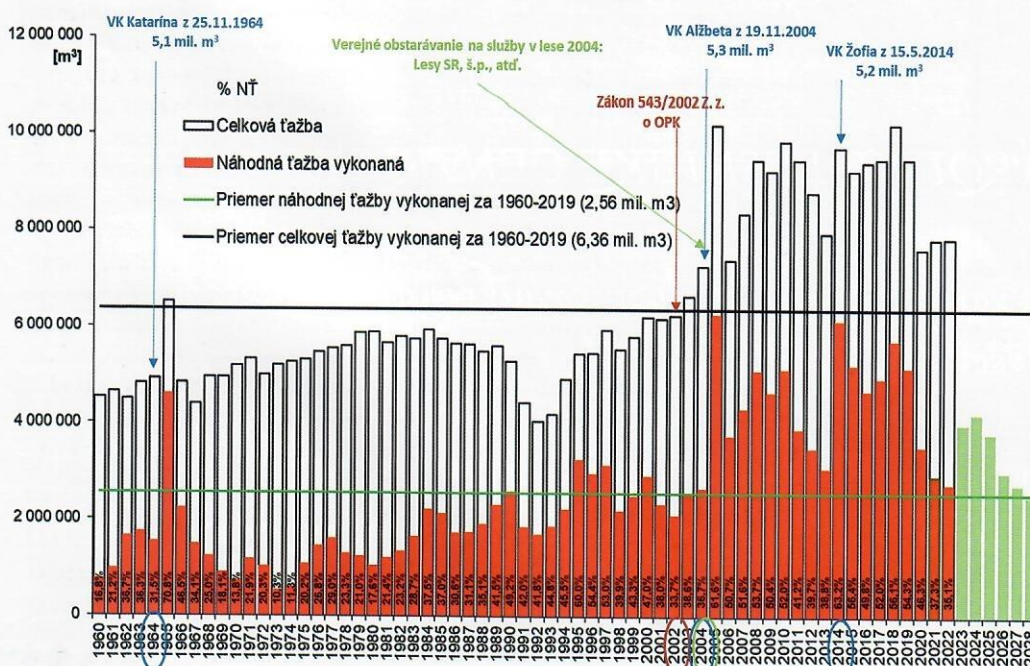
Regionálne boli najviac poškodené okresy Brezno (455 tis. m³), Námestovo (257 tis. m³), Čadca (250 tis. m³), Liptovský Mikuláš (249 tis. m³) a Žilina (210 tis. m³).

Náhodná vykonaná ťažba (ďalej NVŤ) smreka prevláda nad ostatnými drevinami už minimálne od roku 1996 (27 rokov), naposledy kulminovala v roku 2018 a od roku 2023 sa začne opäť dvíhať. Hlavnou príčinou nastávajúcej gradácie bolo sucho v roku 2022, ktoré smreký oslabilo ďaleko viac ako listnaté dreviny. Samotné sucho však výraznejšiu kalamitu nespôsobilo, významne predisponovalo stromy k napadnutiu lykožrútom

smrekovým, ktorý bol už v čase sucha v značnej početnosti na rozptýlenej kalamite v porastoch. Má preto veľký význam odstraňovať napadnuté a atraktívne stromy z porastov (udržiavať hygienu porastov) aj v čase, keď nie je veľkoplošné poškodenie porastov suchom, vetrom, snehom a pod. Kedže tieto veľkoplošné poškodenia sa dajú v čase klimatických zmien očakávať, o to viac je význam hygieny porastov aktuálny.

Smreký, ktoré boli vysádzané pred 30 a viac rokmi, boli v mnohých prípadoch už v tom čase na okraji svojho ekologického (pôdnoklimatického) optima. Zmena klímy sa výraznejšie začala prejavovať od 90. rokov 20. st., teda posledných 30 rokov a tieto smreký začali byť ďaleko menej odolné na napadnutie podkôrnymi druhmi hmyzu. Najmä pre Európu pôvodný druh lykožrút smrekový dominantne obsadzuje tieto oslabené smreký. Veľmi rýchlo zvyšuje svoju početnosť a napáda potom aj smreký rastúce v lepších podmienkach, dokonca pri vysokej početnosti dokáže napádať aj iné dreviny, napr. borovicu vejmutovku. O tom je významná časť ochrany lesa, teda zabrániť premoženiu biotických škodcov.

Základným opatrením ochrany lesa sa zvyčajne spomína zmena drevinového zloženia, teda zo smreka na napr. buk a iné druhy drevín. Menej sa spomína zvýšenie dôrazu na hygienu porastu a teda spracovanie oslabených a napadnutých smrekov v tzv. náhodnej ťažbe, využitie ošetrovania kmeňov na skladoch dreva

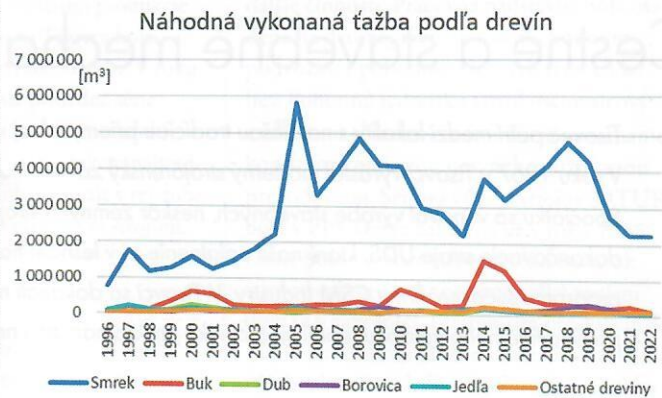


Obr. 1. Vývoj náhodných vykonaných a celkových ťažieb s prognózou do roku 2028

insekticídnym prípravkom, odkôrňovanie a pálenie tejto kôry, pálenie zvyškov po ťažbe, štiepkovanie zvyškov po ťažbe s následným okamžitým odvezením tejto štiepky z blízkosti lesného porastu, atď. Hygiena smrekových porastov, ako opatrenie proti klimatickým zmenám, sa menej spomína a realizuje z dôvodu ochrany prírody (stupne ochrany prírody 2 až 5, NATURA 2000, z ktorých vyplývajú zákazy zabezpečiť hygienu porastov, resp. časové a technologické obmedzenia), certifikácie lesov (neumožnenie používať pesticídy, povinnosť ponechávať mŕtvu hmotu v lese, ktorá predtým, ako odumrela, bola „len“ oslabená a substrátom pre namnoženie škodcov), verejné obstarávanie, ktoré obmedzuje čas spracovať napadnutú hmotu alebo atraktívnu pre jej napadnutie. Keďže tieto obmedzenia sú uplatňované plošne, lokálne realizovanie náhodnej ťažby „včas“ a „dôkladne“ nemusí v konečnom dôsledku priniesť očakávané efekty. V praxi to znamená, ak

stromy v 5. st. ochrany sú ponechané na voľné napadnutie podkôrnym hmyzom, potom okolité porasty sú priebežne napádané a odumierané aj po dôkladne vykonanej náhodnej ťažbe. Alebo drevo na odvoznom mieste, ktoré nie je odkôrnené a ani ošetrené insekticídmi, môže byť zdrojom šírenia podkôrneho hmyzu a celánáma s náhodnou ťažbou následne vychádza ako neúčinné opatrenie. Alebo nevykonávanie náhodnej ťažby z dôvodu časového obmedzenia spracovania napadnutých stromov (od apríla do septembra) kvôli nevyrušovaniu hniezdien vtákov prináša znehodnotenie biotopu pre širší okruh rastlín a živočíchov, a potom to vyzerá, že zachránime dutinových hniezdičov za každú cenu.

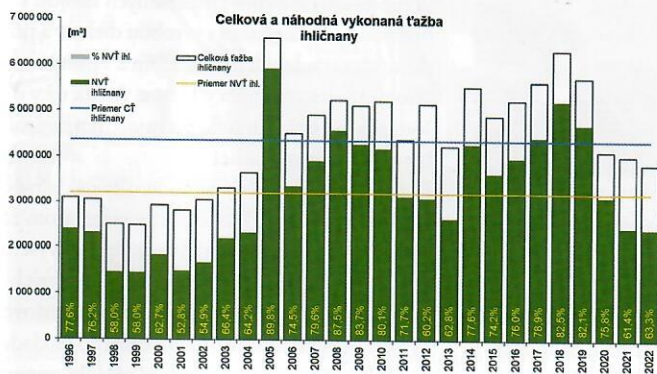
Ak prijmeme skutočnosť, že smrek nahradíme bukom, potom treba myslieť aj na to, že táto zmena nemôže nastať behom 5 – 10 rokov a to cez náhodné ťažby. Najlepším spôsobom by bola úmyselná obnova smrečín, pri ktorej je šanca na zmla-



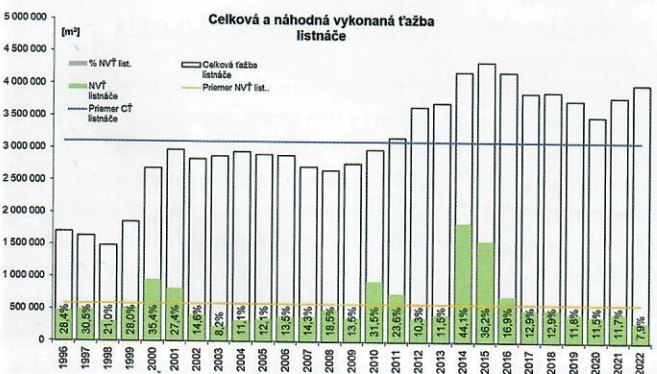
Obr. 4. Vývoj náhodnej vykonanej ťažby vybraných drevín



Obr. 5. Vývoj náhodnej vykonanej ťažby v jednotlivých krajoch



Obr. 2. Vývoj náhodných vykonaných a celkových ťažieb ihličnatých drevín



Obr. 3. Vývoj náhodných vykonaných a celkových ťažieb listnatých drevín

denie, ktoré bude v smrečínach zväčša smrekové, a doplnenie výsadbou buka a iných drevín. Pri takejto obnove porastov sa znižujú náklady na ochranu nového porastu pred škodami burinou a zverou. Rovnako ťažbou zdravých smrekov sa zachová cena dreva na vyššej úrovni ako cena dreva z náhodnej ťažby.

Pri náhodnej ťažbe vznikajú rozsiahle holiny, kde narastajú náklady na zabezpečenie porastu kvôli burine, zveri, nákupu sadeníc a ich výsadbe, ako aj neskoršiemu doplneniu. Taktiež je to problém s organizáciou práce, vysoká ponuka menej kvalitného kalamitného dreva, vysokom dopeťe po sadeniciach.

Náhodná ťažba nie je potrebná napadnutých stromov, že neodolali škodlivým činiteľom. Je to spôsob ako zachrániť okolité ucelené celky lesa ešte nenapadnutého pre plynulú postupnú niekoľko desaťročí trvajúcu zmenu drevín.

Podakovanie

Tento článok vznikol vďaka podpore výskumným projektom APVV-21-0131 „Vývoj a testovanie biologicko-mechanických spôsobov ochrany ihličnatých sadeníc pred hmyzími škodcami v lesoch poškodených veľkoplošnými kalamitami“, APVV-22-0545 „Nový škodca v bučinách na Slovensku: Výskum metód ochrany lesa proti lykožrútovi bukovejmu (*Taphrorhynchus bicolor*)“, APVV-22-0399 „Testovanie nosiča biologicky aktívneho organizmu proti hmyzími škodcom z rodu *Chrustov Melolontha*“, „Progressívne metódy ochrany lesa v meniacich sa ekologických podmienkach (PROMOLES)“, projekt financovaný z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301) a „Znižovanie environmentálnej záťaže pri pôsobení ozbrojených síl – výskum nových ekologických metód boja so škodcami lesa na území v správe podniku vojenské lesy a majetky“, projekt financovaný Ministerstvom obrany SR.